

Miejsce indapamidu w terapii nadciśnienia tętniczego z towarzyszącą cukrzycą – przypadek kliniczny wraz z komentarzem

Position of indapamide in the treatment of hypertension and concomitant diabetes mellitus – a clinical case with commentary

Marcin Barylski¹, Małgorzata Górską-Ciebiada², Maciej Ciebiada³

¹ Klinika Chorób Wewnętrznych i Rehabilitacji Kardiologicznej, Uniwersytet Medyczny w Łodzi

² Zakład Propedeutyki Chorób Cywilizacyjnych, Uniwersytet Medyczny w Łodzi

³ Klinika Pulmonologii Ogólnej i Onkologicznej, Uniwersytet Medyczny w Łodzi

Streszczenie

Wstęp. Nadciśnienie tętnicze w przebiegu cukrzycy jest powszechnym czynnikiem ryzyka, niosącym ze sobą poważne konsekwencje. Planując terapię hipotensyjną u chorych na cukrzycę, należy rozważyć interwencję ukierunkowaną na wszystkie czynniki ryzyka sercowo-naczyniowego. **Opis przypadku.** Artykuł przedstawia przypadek kliniczny 49-letniego mężczyzny z nadciśnieniem tętniczym 2. stopnia, omawiając miejsce indapamidu w terapii hipotensyjnej, szczególnie u chorych z towarzyszącą cukrzycą. *Geriatrics 2016; 10: 199-206.*

Słowa kluczowe: nadciśnienie tętnicze, cukrzyca, indapamid

Abstract

Background. Hypertension in diabetes is a common risk factor, having serious consequences. Planning anti-hypertensive therapy in patients with diabetes should consider an intervention aimed at all the factors of cardiovascular risk. **Case report.** The article presents the clinical case of a 49-year-old male with stage 2 hypertension and discusses the place of indapamide in antihypertensive therapy, especially in patients with concomitant diabetes mellitus. *Geriatrics 2016; 10: 199-206.*

Keywords: arterial hypertension, diabetes mellitus, indapamide

Opis przypadku

49-letni otyły mężczyzna, nauczyciel języka angielskiego, leczony od 12 lat z powodu cukrzycy typu 2, został przyjęty do kliniki z powodu utrzymujących się od około 4 miesięcy podwyższonych wartości ciśnienia tętniczego krwi (w granicach 165-170/90-95 mmHg). W wywiadzie: dyslipidemia mieszana, nikotynizm (od 6 lat nie pali tytoniu), siedzący tryb życia, alkohol spożywany okazjonalnie. Matka choruje na nadciśnienie tętnicze i cukrzycę typu 2, ojciec choruje na nadciśnienie tętnicze i przebył udar niedokrwienny mózgu. Chory przyjmuje obecnie: metforminę 500 mg

(2 x dz.), insulinę ludzką dwufazową, kwas acetylosalicylowy 75 mg, simwastatynę 20 mg.

Badanie przedmiotowe

Stan ogólny dobry, obwód talii 112 cm wskaźnik masy ciała (BMI, *body mass index*) – 35,4 kg/m². Rytm serca miarowy, 70/min. Tętno serca czyste, głośnie, o prawidłowej akcentuacji. Osłuchowo nad polami płucnymi szmer pęcherzykowy prawidłowy. Brzuch miękki, niebolesny, bez wyczuwalnych oporów, perystaltyka zachowana. Ciśnienie tętnicze – 170/95 mmHg (średnia z 2 pomiarów w odstępach 2-minutowych), takie samo na obu kończynach górnych. Bez innych nieprawidłowości.

Badania laboratoryjne

Wyniki badań laboratoryjnych podano w tabeli I.

Tabela I. Wyniki badań laboratoryjnych

Table I. Laboratory test results

Oznaczenie (jednostka)	Wynik	Norma
Krew		
Hemoglobina (g/dl)	14,6	12-16
Hematokryt (%)	42,8	37-47
Sód (mmol/l)	141	135-145
Potas (mmol/l)	4,2	3,5-5,5
Glukoza (mg/dl)	128	70-99
Hemoglobina glikowana (%)	7,4	≤ 7
Kwas moczowy (mg/dl)	4,5	3-6,8
Kreatynina (mg/dl)	0,94	0,6-1,2
GFR wg MDRD (ml/min/1,73 m ²)	91	≥ 90
Cholesterol całkowity (mg/dl)	205	< 190
Cholesterol LDL (mg/dl)	116	< 115 – małe lub umiarkowane ryzyko sercowo-naczyniowe < 100 – duże ryzyko sercowo-naczyniowe < 70 – bardzo duże ryzyko sercowo-naczyniowe
Cholesterol HDL (mg/dl)	36	> 40 u mężczyzn > 45 u kobiet
Triglicerydy (mg/dl)	266	< 150
ALT (U/l)	25	< 40
Mocz		
albuminuria (mg/g kreatyniny)		324
gęstość względna (g/ml)		1,015
białko		nieobecne
ciała ketonowe		nieobecne
glukoza		nieobecna
osad		
nabłonki płaskie (w p.w.)		pojedyncze
erytrocyty (w p.w.)		nieobecne
leukocyty (w p.w.)		1-2
bakterie		nieliczne

EKG

Normogram, rytm zatokowy, miarowy 70/min. Bez cech niedokrwienia mięśnia sercowego i przerostu lewej komory.

Badanie echokardiograficzne

Wielkość jam serca w granicach normy, prawidłowa grubość mięśnia lewej komory (przegroda 0,9 cm, ściana tylna 1,0 cm), bez odcinkowych zaburzeń kurczliwości, prawidłowa frakcja wyrzutowa lewej komory EF = 60%, prawidłowe parametry napelniania lewej komory. Zwłóknienia płatków zastawki mitralnej. Umiarkowana niedomykalność zastawki mitralnej. Poza tym przepływy w normie. Bez płynu w worku osierdziowym.

Badanie ultrasonograficzne jamy brzusznej

Wątroba o wzmożonej echogeniczności mięszu – stłuszczenie, bez zmian ogniskowych. Drogi żółciowe nieposzerzone, pęcherzyk żółciowy cienkościenny, bez złożeń. Trzustka niepowiększona, o prawidłowej echogeniczności, jednorodna. Śledziona jednorodna, niepowiększona. Nerki prawidłowej wielkości, kształtu i położenia, bez zastoju, bez złożeń. Duże naczynia i węzły chłonne zaotrzewnowe prawidłowe. Pęcherz moczowy pusty, prostata niepowiększona.

Badanie dna oka

Cechy retinopatii cukrzycowej nieproliferacyjnej oraz zmiany nadciśnieniowe I stopnia, druzny w plamkach obu oczu, głównie w oku lewym.

Całodobowa rejestracja ciśnienia tętniczego

Wynik całodobowej rejestracji ciśnienia tętniczego zawarto w tabeli II.

Na podstawie badania podmiotowego, przedmiotowego oraz badań dodatkowych oprócz cukrzycy typu 2, dyslipidemii aterogennej i otyłości brzusznej, rozpoznano nadciśnienie tętnicze 2. stopnia, nefropatię cukrzycową w stadium III wg Mogensena, stłuszczenie wątroby, retinopatię cukrzycową nieproliferacyjną i retinopatię nadciśnieniową I stopnia.

Wybór schematu terapii farmakologicznej

Ramipril 5 mg 1 x dziennie rano
 Indapamid SR 1,5 mg 1 x dziennie rano
 Atorwastatyna 40 mg 1 x dziennie wieczorem
 Metformina 1000 mg 2 x dziennie rano i wieczorem
 Insulina ludzka dwufazowa 16 j. rano i 8 j. wieczorem

Tabela II. Wynik całodobowej rejestracji ciśnienia tętniczego
Table II. Result of 24-hour blood pressure monitoring

Czas trwania monitorowania: 24 godz. 00 min.							
Okres snu: 22:00-06:00				Godzina wstania z łóżka – brak danych			
Liczba pomiarów poddawanych interpretacji: 81 z 81 (100%)							
Liczba interpretowanych pomiarów (łącznie/dzień/noc): 81/66/15							
		SBP	DBP			SBP	DBP
Średnia wartość BP (mmHg)	Cała doba	154,2	88,4	Minimalna wartość BP (mmHg)	Czuwanie	120	62
	Czuwanie Sen	164,4 136	92,6 84,4		Czuwanie Sen	110 88	
Ładunek BP (%)	Czuwanie	84	52,1	Maksymalna wartość BP (mmHg)	Czuwanie	172	90
	Sen	27,8	26,4		Sen	148 84	
Dobowy profil BP	Nocny spadek BP (%)	- 17,3	-8,9	Zmienność BP (SD)	Czuwanie Sen	12,4 6,2	9 4,6
	BP noc /BP dzień	0,82	0,91				
	Poranny wzrost BP (mmHg)	18,6	10,4				

SBP (*systolic blood pressure*) – skurczowe ciśnienie tętnicze; DBP (*diastolic blood pressure*) – rozkurczowe ciśnienie tętnicze; BP (*blood pressure*) – ciśnienie tętnicze; SD (*standard deviation*) – odchylenie standardowe

Wizyta kontrolna po 4 tygodniach

Wartości ciśnienia tętniczego w trakcie kolejnej wizyty wynosiły 134/82 mmHg (średnia z 2 pomiarów). Wartości ciśnienia tętniczego w pomiarach domowych wynosiły 128/80 mmHg (średnia z tygodniowego okresu pomiarów przed wizytą (tabela III). W związku z dobrą kontrolą ciśnienia tętniczego utrzymano

dotychczasowe leczenie hipotensyjne. Dodatkowo przypomniano pacjentowi o zasadach modyfikacji stylu życia, konieczności redukcji masy ciała, regularnym przyjmowaniu leków, kontroli ciśnienia tętniczego i glikemii. Zalecono systematyczne wizyty kontrolne w poradni kardiologicznej, diabetologicznej, nefrologicznej i okulistycznej.

Tabela III. Domowe pomiary ciśnienia tętniczego w ciągu 7 dni poprzedzających wizytę kontrolną
Table III. Home blood pressure measurements within 7 days prior to an inspection visit

		Ciśnienie skurczowe (mmHg)	Ciśnienie rozkurczowe (mmHg)	Tętno (ud./min)
Dzień 1	Rano	132, 134	76, 82	73, 69
	Wieczorem	126, 129	75, 78	70, 72
Dzień 2	Rano	126, 132	79, 81	68, 70
	Wieczorem	130, 132	80, 78	71, 70
Dzień 3	Rano	132, 131	84, 82	73, 74
	Wieczorem	124, 126	81, 83	66, 67
Dzień 4	Rano	132, 130	84, 80	76, 72
	Wieczorem	126, 124	78, 81	68, 70
Dzień 5	Rano	127, 128	75, 78	74, 75
	Wieczorem	128, 131	81, 83	64, 66
Dzień 6	Rano	127, 129	80, 82	71, 69
	Wieczorem	128, 130	80, 78	73, 74
Dzień 7	Rano	131, 135	82, 83	70, 68
	Wieczorem	125, 127	79, 77	65, 68
		Średnia z 6 dni (z pominięciem 1. dnia)		
		128	80	70

Komentarz

U chorych na cukrzycę nadciśnienie tętnicze występuje bardzo często, a częstość jego występowania zwiększa się z wiekiem, czasem trwania cukrzycy oraz współistnieniem powikłań makro- i mikroangiopatycznych [1]. Nadciśnienie tętnicze u osób z cukrzycą występuje 2 razy częściej niż w populacji ogólnej – dotyczy 10-30% pacjentów z cukrzycą typu 1 i 60-80% osób z cukrzycą typu 2 [1]. Ryzyko występowania uszkodzeń makro- i mikroangiopatycznych u chorych na cukrzycę jest wprost proporcjonalne do wartości ciśnienia tętniczego, co wykazano w jego całodobowym monitorowaniu [2]. Nadciśnienie tętnicze i cukrzyca są niezależnymi czynnikami ryzyka sercowo-naczyniowego, a współistniejąc – działają synergistycznie, prowadząc do przyspieszonego rozwoju miażdżycy tętnic mózgowych, wieńcowych i obwodowych. Cukrzyca u chorych z nadciśnieniem tętniczym predysponuje do pogarszania się funkcji lewej komory, poprzez upośledzenie funkcji rozkurczowej mięśnia lewej komory oraz jego przerost [3]. Ponadto u chorych na cukrzycę dochodzi do wzmożenia sztywności naczyń [4]. Nadciśnienie tętnicze znacznie zwiększa też ryzyko wystąpienia powikłań mikroangiopatycznych u chorych na cukrzycę. U chorych ze współistniejącym nadciśnieniem tętniczym i cukrzycą istotnie wzrasta ryzyko wystąpienia nefropatii i schyłkowej niewydolności nerek.

Planując terapię hipotensyjną u chorych na cukrzycę, należy rozważyć interwencję ukierunkowaną na wszystkie czynniki ryzyka sercowo-naczyniowego, włącznie ze stosowaniem statyny. Zarówno najnowsze wytyczne Polskiego Towarzystwa Nadciśnienia Tętniczego (PTNT) 2015, jak i wytyczne Europejskiego Towarzystwa Nadciśnienia Tętniczego (ESH, *European Society of Hypertension*) oraz Europejskiego Towarzystwa Kardiologicznego (ESC, *European Society of Cardiology*) z 2013 roku zalecają, aby u pacjentów z nadciśnieniem tętniczym i cukrzycą rozpoczynać farmakoterapię dopiero w przypadku, gdy wartość ciśnienia wynosi $\geq 140/90$ mmHg [5, 6]. Podyktowane jest to brakiem dowodów z prób klinicznych z oceną twardych punktów końcowych, które uzasadniałyby rozpoczynanie leczenia u pacjentów z cukrzycą i ciśnieniem tętniczym wysokim prawidłowym. Wytyczne ESH/ESC wskazują, że optymalne zmniejszenie globalnego ryzyka powikłań sercowo-naczyniowych uzyskuje się poprzez obniżenie skurczowego ciśnienia tętniczego (SBP, *systolic blood*

pressure) do wartości < 140 mmHg i rozkurczowego ciśnienia tętniczego (DBP, *diastolic blood pressure*) < 85 mmHg (klasa zaleceń I, poziom wiarygodności A). Obniżanie ciśnienia tętniczego $< 130/80$ mmHg u pacjentów z cukrzycą, w tym także z towarzyszącą nefropatią jest obecnie dyskusyjne. Wytyczne ESH/ESC 2013 u chorych z jawnym białkomoczem dopuszczają obniżenie SBP < 130 mmHg, pod warunkiem monitorowania zmian GFR (IIB/B) [6].

Lek blokujący układ renina-angiotensyna-aldosteron (RAA), ze względu na działania nefroprotektoryjne, powinien być stałym składnikiem terapii skojarzonej oraz preferowanym preparatem w monoterapii. W leczeniu skojarzonym należy stosować w pierwszej kolejności połączenia inhibitorów RAA z diuretykiem tiazydopodobnym lub antagonistą wapnia. Wyniki dotychczasowych badań klinicznych nie wykazały wyższości inhibitorów ACE względem sartanów (oraz na odwrót) w aspekcie wpływu na ochronę funkcji nerek. Nieliczne są badania typu *head-to-head*, w ramach których bezpośrednio porównywano efektywność nefroprotektoryjną poszczególnych leków należących do obu grup. Z tego też powodu nie można autorytatywnie rekomendować stosowania określonych preparatów [5, 6].

Odmienne natomiast przedstawia się sytuacja dotycząca diuretyków. Ze względu na liczne przesłanki, które pojawiły się w ostatnich latach, **preferowanymi diuretykami u osób z nadciśnieniem tętniczym i współistniejącą cukrzycą powinny być diuretyki tiazydopodobne, np. indapamid** [5, 6]. Do argumentów świadczących o przewadze indapamidu nad diuretykami tiazydowymi zaliczono m.in.:

- neutralny profil metaboliczny (nie ma działania diabetogennego, ani nie powoduje nasilenia już istniejących zaburzeń gospodarki węglowodanowej);
- korzystny wpływ na redukcję powikłań mikro- i makronaczyniowych;
- zmniejszanie ryzyka rozwoju i progresji nefropatii cukrzycowej.

Liczne badania kliniczne potwierdzają również, że **indapamid nie ma istotnego wpływu na gospodarkę lipidową, zwłaszcza triglicerydów, co ma niebagatelne znaczenie u chorych na cukrzycę, u których często występuje dyslipidemia aterogenna**. Jednocześnie lek ten wywiera bezpośrednie działanie wazodylatacyjne, niezależne od efektu jonowego w ścianie naczyniowej, przypisywanego

klasycznym tiazydem. To zapewne sprawia, że jego efekt hipotensyjny jest silny mimo niedużego działania moczopędnego. **Działanie wazodylatacyjne jest prawdopodobnie również odpowiedzialne za nietypowe dla tej grupy leków bardzo korzystne efekty narządoprotekcyjne. Dodatkowo, z uwagi na właściwości oksydoredukcyjne indapamid ma istotny wpływ na funkcje śródbłonka naczyniowego, w tym uwalnianie śródbłonkowych czynników naczyniorozszerzających, np. tlenku azotu [7-12].**

W badaniu ADVANCE (*Action in Diabetes and Vascular Disease*) u chorych na cukrzycę indapamid skojarzony z perindoprilem spowodował redukcję pierwszorzędowego punktu końcowego (łącznie zdarzenia mikro- i makroangiopatyczne) o 9%, śmiertelności całkowitej o 14%, zgonów z przyczyn sercowo-naczyniowych o 18%, incydentów wieńcowych o 14% (rycina 1). U chorych na cukrzycę szczególnie istotne jest zmniejszenie częstości występowania zdarzeń nerkowych. W grupie chorych leczonych indapamidem i perindoprilem, w porównaniu z chorymi otrzymującymi placebo, obserwowano istotne statystycznie ograniczenie rozwoju mikroalbuminurii o 21%, regresję makroalbuminurii do mikro- lub normoalbuminurii o 16% oraz redukcję ryzyka nasilenia nefropatii o 24% (rycina 1) [13].

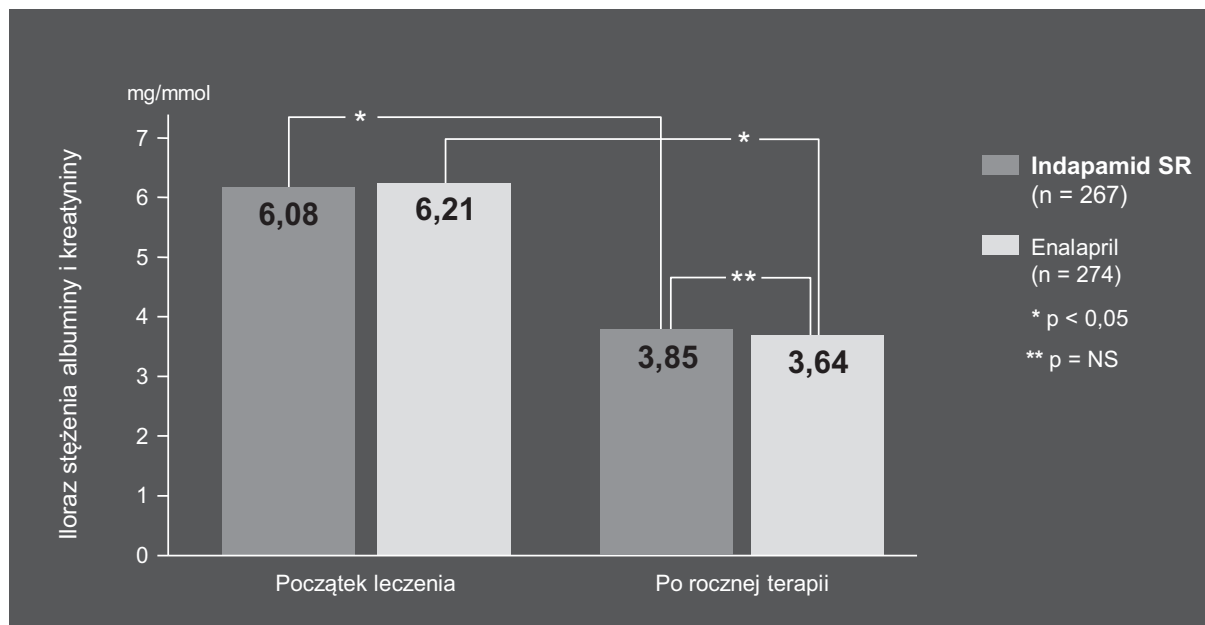
W badaniu NESTOR (*Natrilix SR versus Enalapril Study in type 2 diabetic hypertensives with microalbuminuria*) indapamid SR 1,5 mg okazał się równie skuteczny jak lek referencyjny – inhibitor ACE – w redukcji mikroalbuminurii u pacjentów z nadciśnieniem tętniczym i cukrzycą typu 2 (ryciny: 2-4) [14].

Zmniejszenie redukcji wydalania albumin u pacjentów z cukrzycą typu 2 i mikroalbuminurią zaobserwowano również w badaniu PREMIER (PREterax in albuMInuria rEGression), w którym stwierdzono istotnie statystycznie większą redukcję wartości ciśnienia tętniczego oraz dobowej sekrecji albumin w grupie leczonej indapamidem z inhibitorem ACE w porównaniu do grupy leczonej jedynie samym inhibitorem ACE (rycina 5) [15]. Większa redukcja wydalania albumin pozostawała znacząca po zastosowaniu korekty względem średnich wartości ciśnienia tętniczego. Autorzy badania skłaniają się ku wnioskowi, że terapia początkowa z użyciem inhibitora ACE i diuretyku tiazydopodobnego bardziej redukuje albuminurię niż monoterapia inhibitorem ACE, co jest szczególnie istotne u pacjentów z cukrzycą i zagrożonych nefropatią. Efekt ten jest po części niezależny od redukcji wartości ciśnienia tętniczego, co wskazuje głównie na działanie nefroprotektoryjne indapamidu.

Pierwszorzędowy punkt końcowy (zdarzenia mikro- i makroangiopatyczne)	↓ 9%	p = 0,04
Śmiertelność całkowita	↓ 14%	p = 0,025
Zgony sercowo-naczyniowe	↓ 18%	p = 0,027
Incydenty wieńcowe	↓ 14%	p = 0,02
Mikroalbuminuria	↓ 21%	p < 0,0001
Powikłania nerkowe	↓ 21%	p < 0,0001

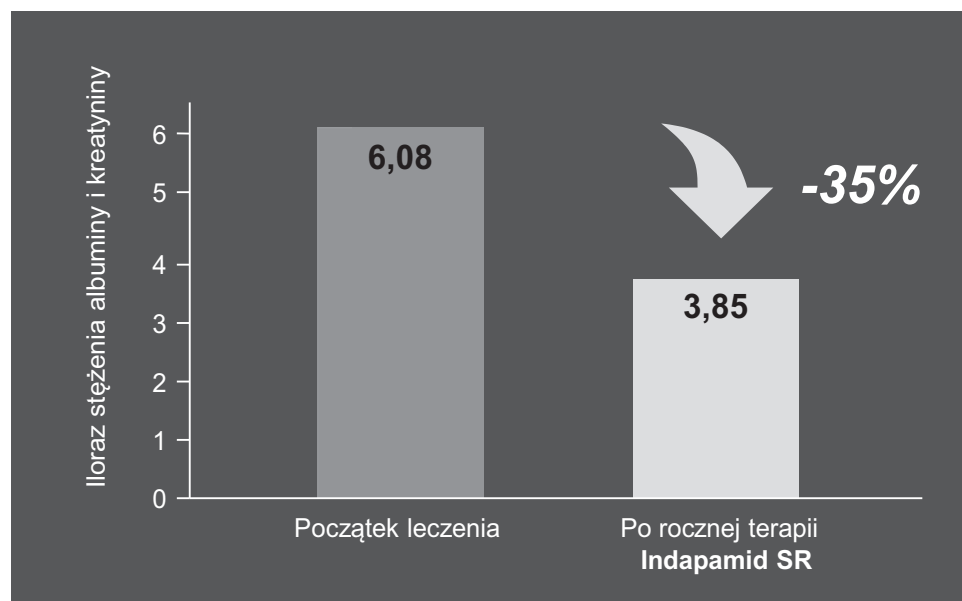
Rycina 1. Badanie ADVANCE – wpływ zastosowania indapamid w skojarzeniu z perindoprilem na wybrane punkty końcowe [13]

Figure 1. ADVANCE study – impact of the use of indapamide in combination with perindopril on selected endpoints [13]

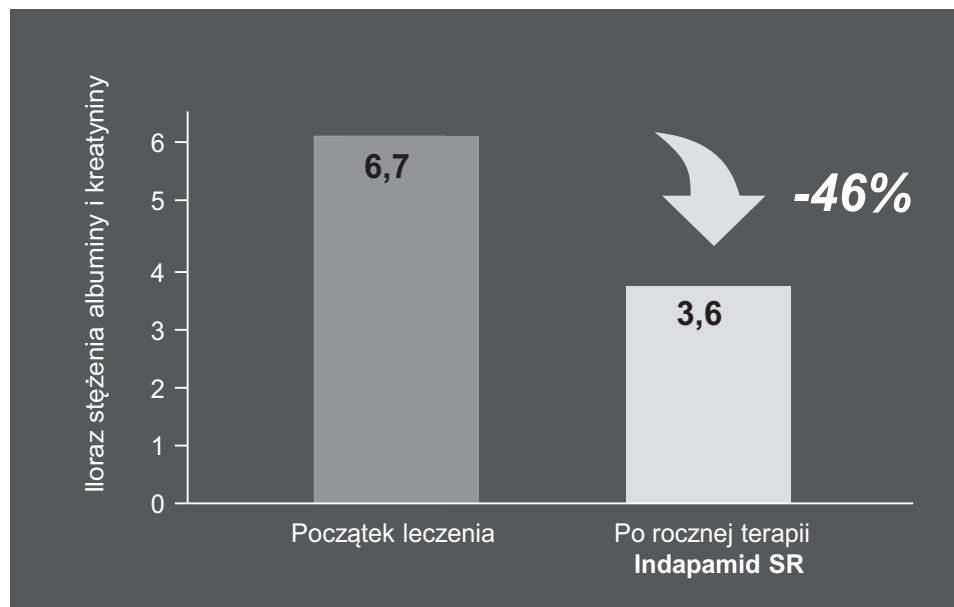
Rycina 2. Badanie NESTOR – redukcja mikroalbuminurii w grupie indapamid u chorych z nadciśnieniem tętniczym i cukrzycą typu 2 porównywalna z redukcją mikroalbuminurii w grupie enalaprilu [14]

Figure 2. NESTOR study – reduction of microalbuminuria in a group of indapamide in patients with hypertension and type 2 diabetes mellitus comparable to reduction of microalbuminuria in the enalapril group [14]

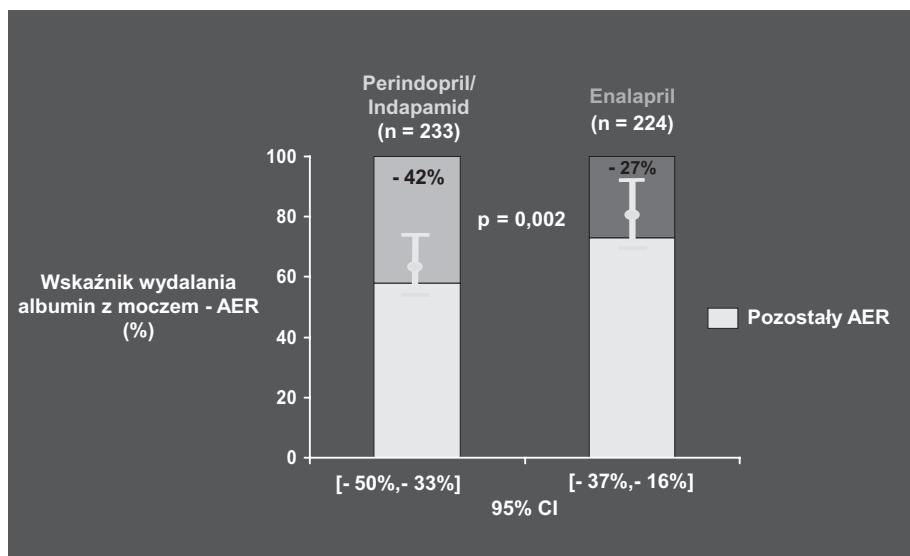
Rycina 3. Badanie NESTOR – działanie nefroprotecyjne indapamid SR 1,5 mg – 35-procentowa redukcja mikroalbuminurii u chorych z nadciśnieniem tętniczym i cukrzycą typu 2 [14]

Figure 3. NESTOR study – nephroprotective action of indapamide SR 1,5 mg – 35-percent reduction of microalbuminuria in patients with hypertension and type 2 diabetes [14]

Rycina 4. Badanie NESTOR – działanie nefroprotekcjne indapamidu SR 1,5 mg – 46-procentowa redukcja mikroalbuminurii u chorych powyżej 65 r.ż. z nadciśnieniem tętniczym i cukrzycą typu 2 [14]

Figure 4. NESTOR study – nephroprotective action of indapamide SR 1,5 mg – 46-percent reduction of microalbuminuria in patients over 65 years of age with hypertension and type 2 diabetes [14]

Rycina 5. Badanie PREMIER – istotna statystycznie większa redukcja dobowej sekrecji albumin w grupie leczonej indapamidem z inhibitorem ACE w porównaniu do grupy leczonej jedynie samym inhibitorem ACE [15]

Figure 5. PREMIER study – statistically significant greater reduction in daily albumin secretion in the group treated with indapamide and ACE inhibitor in comparison with the group treated only with ACE inhibitor [15]

Konflikt interesów / Conflict of interest

Brak/None

Adres do korespondencji:

✉ Marcin Barylski

Klinika Chorób Wewnętrznych i Rehabilitacji
Kardiologicznej

Uniwersytet Medyczny w Łodzi

Uniwersytecki Szpital Kliniczny im. WAM – Centralny
Szpital Weteranów

Plac Hallera 1; 90-647 Łódź

☎ (+48 42) 639 30 80,

✉ mbarylski3@wp.pl

Piśmiennictwo

1. Stamler J, Vaccaro O, Neaton JD i wsp. Diabetes, other risk factors, and 12-yr cardiovascular mortality for men screened in the Multiple Risk Factor Intervention Trial. *Diabetes Care*. 1993;16:434-4.
2. Schernthaner G, Ritz E, Philipp T i wsp. The significance of 24-hour blood pressure monitoring in patients with diabetes mellitus. *Dtsch Med Wochenschr*. 1999;124:393-5.
3. Lin JE, Palmieri V, Roman NJ i wsp. The impact of diabetes in left ventricular filling pattern in normotensive and hypertensive adults: the Strong Heart Study. *J Am Coll Cardiol*. 2001;37:1943-9.
4. Nilsson PM, Lurbe E, Laurent S. The early life origins of early vascular ageing and arterial stiffness: the EVA syndrome. *J Hypertens*. 2008;26:1049-57.
5. Tykarski A, Narkiewicz K, Gaciong Z i wsp. Zasady postępowania w nadciśnieniu tętniczym – 2015 rok. Wytyczne Polskiego Towarzystwa Nadciśnienia Tętniczego. *Nadciśnienie Tętnicze w Praktyce*. 2015;1(1):1-70.
6. Mancia G, Fagard R, Narkiewicz K i wsp. 2013 ESH/ESC Guidelines for the management of arterial hypertension: The Task Force for the management of arterial hypertension of the European Society of Hypertension (ESH) and of the European Society of Cardiology (ESC). *J Hypertens*. 2013;31(7):1281-1357.
7. Harrower AD, McFarlane G. Antihypertensive therapy in diabetic patients. The use of indapamide. *Am J Med*. 1988;84(1B):89-91.
8. Kasiske BL, Ma JZ, Kalil RS, Louis TA. Effects of antihypertensive therapy on serum lipids. *Ann Intern Med*. 1995;122(2):133-41.
9. Meyer-Sabellek W, Gotzen R, Heitz J i wsp. Serum lipoprotein levels during long-term treatment of hypertension with indapamide. *Hypertension*. 1985;7(6 Pt 2):II170-4.
10. Osei K, Holland G, Falko JM. Indapamide. Effects on apoprotein, lipoprotein, and gluco-regulation in ambulatory diabetic patients. *Arch Intern Med*. 1986;146(10):1973-7.
11. Schini VB, Dewey J, Vanhoutte PM. Effects of indapamide on endothelium-dependent relaxations in isolated canine femoral arteries. *Am J Cardiol*. 1990;65(17):6H-10H.
12. Tamura A, Sato T, Fujii T. Antioxidant activity of indapamide and its metabolite. *Chem Pharm Bull (Tokyo)*. 1990;38(1):255-7.
13. Patel A, MacMahon S, Chalmers J i wsp; ADVANCE Collaborative Group. Effects of a fixed combination of perindopril and indapamide on macrovascular and microvascular outcomes in patients with type 2 diabetes mellitus (the ADVANCE trial): a randomised controlled trial. *Lancet*. 2007;370(9590):829-40.
14. Marre M, Puig JG, Kokot F i wsp. Equivalence of indapamide SR and enalapril on microalbuminuria reduction in hypertensive patients with type 2 diabetes: the NESTOR Study. *J Hypertens*. 2004;22(8):1613-22.
15. Mogensen CE, Viberti G, Halimi S i wsp. Preterax in Albuminuria Regression (PREMIER) Study Group. Effect of low-dose perindopril/indapamide on albuminuria in diabetes: preterax in albuminuria regression: PREMIER. *Hypertension*. 2003; 41(5):1063-71.